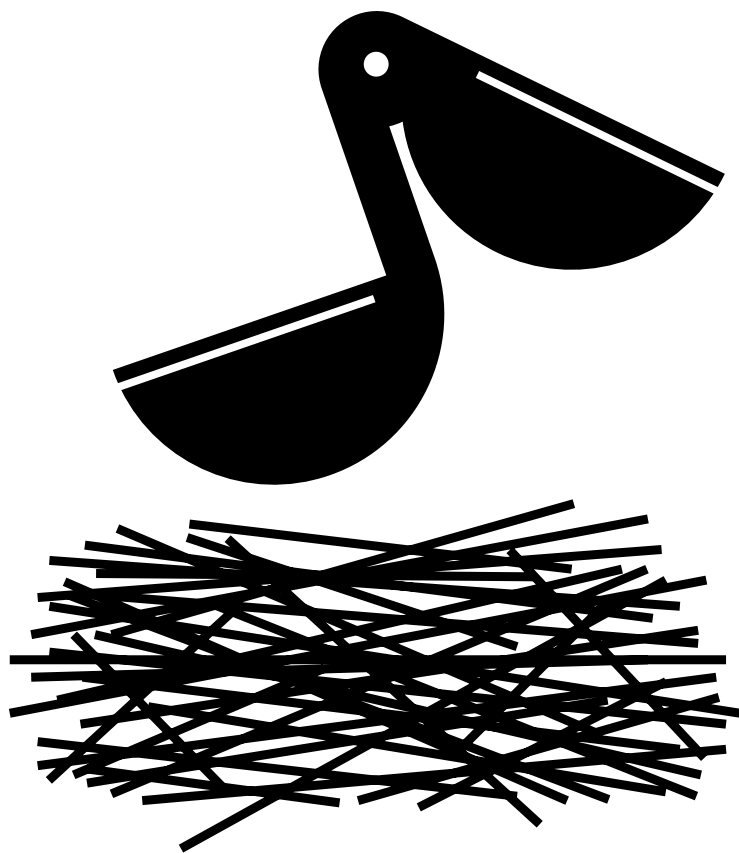

teatr powszechny

Teatr, który się wtrąca

Lawrence z Arabii

Wartości edukacji globalnej.
Jak uczyć tolerancji, akceptacji i empatii?
Materiały dla nauczycieli

Niniejsza publikacja jest skierowana do **nauczycieli, pedagogów, animatorów, edukatorów i osób pracujących z młodzieżą**. Skupia się ona na wybranych aspektach dotyczących międzynarodowych migracji i wypływających z nich różnorodnych spotkań z innością, odmiennością, ale także zmieniającą się perspektywą dotyczącą tego, czym jest polskość. Tematy te w ramach szerszej debaty na temat edukacji globalnej są szczególnie ważne, a odpowiedzialne przedstawianie kwestii **migracji, wielokulturowości, uczenia się akceptacji odmienności i empatii** staje się zadaniem coraz bardziej wymagającym.

Wokół pojęć związanych z mobilnością, migracją i spotkaniem z innymi kulturami wytworzył się szum informacyjny, w którym niełatwo odróżnić fakty od mitów. Natłok wiadomości powoduje, że coraz trudniej jest nam dokonać rzetelnej weryfikacji zasłyszanych informacji. Pomyśl na tę publikację i działania skierowane do Państwa wynika z powyższych założeń, które przyświecały również projektowi *Atlas przemian. Nowe geografie dla międzykulturowej Europy*, który jest realizowany w międzynarodowej współpracy partnerów reprezentujących świat zarówno sztuki (Teatr Powszechny im. Z. Hübnera oraz teatry m.in. ze Szwecji, Belgii, Włoch i Francji), jak i nauki (Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego).

Punktem wyjścia do refleksji jest spektakl *Lawrence z Arabii* w reżyserii Weroniki Szczawińskiej, realizowany w ramach tego projektu w Teatrze Powszechnym w Warszawie. Twórcy podejmują w nim rozważania na temat współczesnych stereotypów kulturowych, migracji oraz inności. W ramach przygotowań do spektaklu, autorzy nawiązali współpracę z cudzoziemcami mieszkającymi w Polsce, a członkinie Ośrodka Badań nad Migracjami towarzyszyły temu procesowi. To podejście, zwane *badaniem w działaniu*, zaowocowało refleksjami i obserwacją nie tylko tego, jak my, Polacy widzimy *innych* – imigrantów, uchodźców, cudzoziemców, ale także – jak oni widzą *nas*? Przełamanie dychotomii polegającej na tym, że często zarówno w teatrze, jak i w nauce *innych* bada się albo opisuje niejako „z zewnątrz”, spowodowało zetknięcie się wielu perspektyw i doświadczeń. W efekcie tego spotkania powstał spektakl, który mogą Państwo oglądać na Scenie Małej Teatru Powszechnego w Warszawie.

Przedsięwzięcie było nowe dla zarówno badaczy z OBM, teatru jako instytucji, jak i zespołu artystycznego, który otworzył się na udział badaczek w warsztatach i próbach. Współpraca ta została nawiązana, ponieważ w ramach swojej działalności Uniwersytet, podobnie jak i Teatr, **poszukują nowych sposobów badania i komunikowania tego, co nas interesuje i niepokoi we współczesnym społeczeństwie**. Dyskusja na temat migracji, uchodźców, ale też tolerancji i akceptacji, wymaga symbolicznego wykroczenia poza mury akademii/teatru – i włączenia perspektywy *innych*. Taka dyskusja pozwala nam zrozumieć lepiej nas samych i skonfrontować swoje światopoglądy. W publikacji prezentujemy opracowanie wybranych przez nas tematów dotyczących współczesnej migracji oraz kwestii związanych z Polską, takich

2 jak: **powroty Polaków ze Wschodu, migracje z Ukrainy, małżeństwa mieszane i tematyka uchodźcza**. Każda z wyżej wymienionych części kończy się **pytaniami do dyskusji z uczniami oraz wskazówkami**, gdzie można znaleźć więcej informacji.

Mamy nadzieję, że prezentowane informacje okażą się przydatne.

Zespół Ośrodka Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego

Migracje w XXI wieku

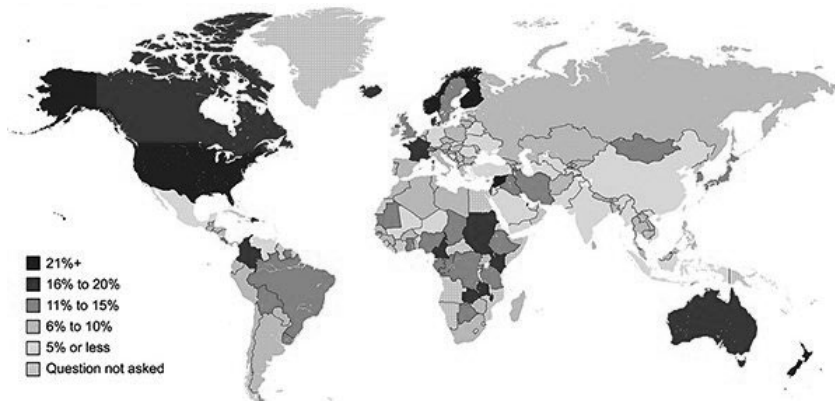
Mobilność jest dominującą cechą współczesnego świata. Żyjemy w globalnej wiosce, w której produkty, pieniądze, usługi, informacje oraz idee podlegają ciągłej cyrkulacji. Dotyczy to również ludzi.

Gwałtowny spadek kosztów transportu i rozwój sieci połączeń komunikacyjnych pomiędzy odległymi zakątkami świata sprawił, że funkcjonowanie w jednym miejscu przez całe życie staje się coraz rzadziej spotykaną strategią. Według danych sondażu Gallupa, przeciętny Amerykanin zmienia miejsce zamieszkania 3-krotnie w ciągu swojego życia. W Polsce ta średnia jest znacznie niższa – przeprowadzamy się przeciętnie raz w życiu, często jednak podejmujemy krótkotrwałą mobilność: według CBOS, około 13% dorosłych ma doświadczenie pracy za granicą. Imigranci natomiast na stałe wpisali się w krajobraz społeczny nie tylko największych metropolii świata (w relatywnie niewielkim Londynie mówi się blisko setką języków!), ale i mniejszych miasteczek, a nawet wsi.

Jesteśmy niezwykle mobilni

Udział osób w populacji danego kraju, które deklarowały zmianę miejsca zamieszkania w okresie 5 lat przed badaniem (w latach 2011–2012).

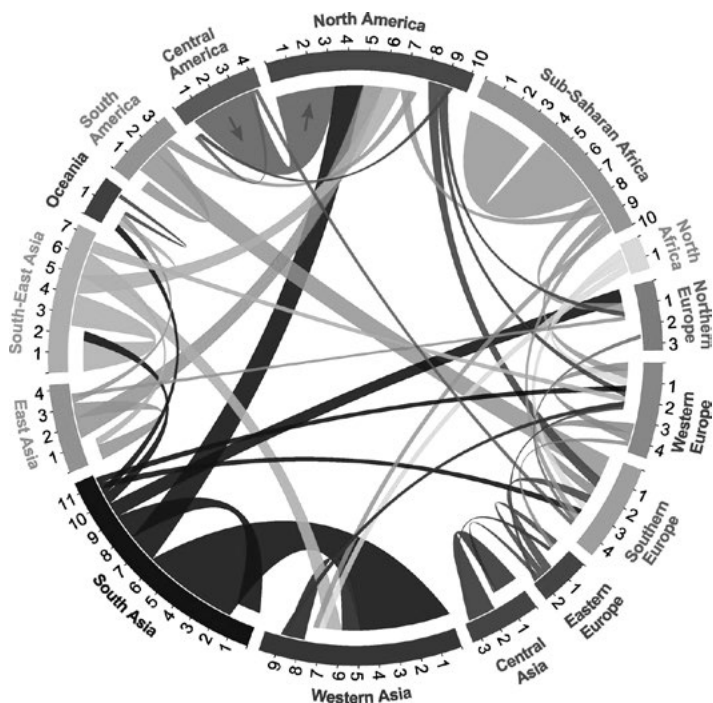

Źródło: na podstawie sondażu Gallupa (Esipova, Pugliese i in. 2013a).

Choć z łatwością możemy wyróżnić pewne utrwalone wzorce migracji – przeprowadzamy się raczej bliżej niż dalej, częściej do krajów kulturowo sobie bliskich, tam gdzie istnieją liczne społeczności imigranckie – nowo przybyte osoby stanowią bardzo zróżnicowaną grupę pod względem narodowościowym, ekonomicznym i społecznym. Państwa przyjmujące zwykle starają się **kontrolować napływ obywateli innych państw** oraz możliwości ich zatrudnienia na rynku pracy, dostęp do systemów zabezpieczenia społecznego, prawa do nabywania nieruchomości i prowadzenia firm itd. Jedne robią to w sposób **bardziej restrykcyjny**, inne decydują się na **większe otwarcie** na napływ ludności z innych krajów, zrównując niekiedy jej prawa z prawami ludności rodzimej (jak ma to miejsce w Unii Europejskiej dla migrujących obywateli krajów członkowskich).

Globalne powiązania migracyjne

Udział osób w populacji danego kraju, które deklarowały zmianę miejsca zamieszkania w okresie 5 lat przed badaniem (w latach 2011–2012).

Polska znajduje się w bardzo ciekawym momencie w swojej historii.

Wszystko wskazuje na to, że od kilku lat stajemy się krajem coraz bardziej atrakcyjnym dla cudzoziemców z różnych stron świata – Ukrainy, Wietnamu, ale też Chin i innych krajów azjatyckich, a tendencja ta będzie się nasilać. Wyzwanie to rodzi konieczność opracowania długookresowej strategii i perspektywicznej polityki migracyjnej, której Polsce wciąż brakuje.

Więcej informacji:

- publikacje z serii CMR Working Papers publikowane na stronie Ośrodka Badań nad Migracjami (wiele z nich jest w języku polskim)
- *25 wykładów o migracjach*, pod red. M. Okólskiego i M. Lesińskiej
- *Migranci, migracje. O czym warto wiedzieć, by wyrobić sobie własne zdanie*, pod red. Héléne Thiollet
- Korzystając z danych liczbowych dotyczących migracji publikowanych przez **GUS, Urząd do spraw Cudzoziemców w Polsce** oraz **ONZ** czy **Bank Światowy**, należy być czujnym, bo kwestia definicji czy sposobu rejestracji migracji jest zawsze umowna i niekiedy nie uwzględnia znakomitej części rzeczywistych przemieszczeń ludzi. Są to jednak obecnie najbardziej rzetelne źródła wszelkich statystyk w tym obszarze.

Zagadnienia do dyskusji:

- na podstawie informacji zawartych na mapie i rysunku, zastanów się nad powodami migracji z wybranych kontynentów
- w jaki sposób rozwój technologiczny i transportowy wpływa na migracje?
- zastanów się nad rodzajami migracji (pod względem przyczyn, celu, czasu trwania)
- omów pojęcia: imigracja, emigracja, reemigracja i repatriacja

Bibliografia:

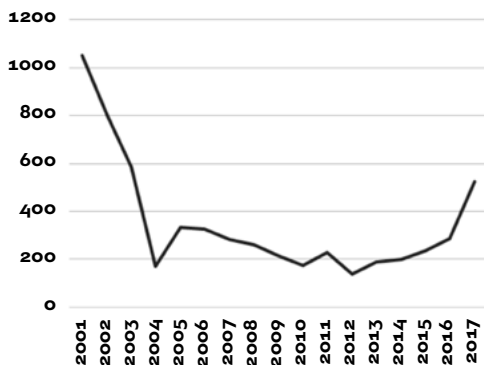
- Guy J. Abel, Nikola Sander (2014), *Quantifying Global International Migration Flows*, Science, 28 Mar 2014: Vol. 343, Issue 6178, s. 1520–1522.
- Esipova, N., A. Pugliese, J. Ray (2013), *381 Million Adults Worldwide Migrate Within Countries*, Gallup World. <http://www.gallup.com/poll/162488/381-million-adults-worldwide-migr>

Powroty Polaków ze Wschodu

Po II wojnie światowej miliony Polaków znajdowały się poza granicami Polski nie z własnej woli. Było to następstwem wywózek na Wschód, jak i przesunięcia granic na Zachód w 1945 r. Około dwóm milionom Polaków udało się powrócić do ojczyzny w ciągu kilkunastu lat od zakończenia wojny w ramach masowej akcji repatriacyjnej zorganizowanej przez polskie władze. Wielu jednak, zwłaszcza przebywający w głębi ZSRR, nie miało takiej szansy. Nastąpiła ona dopiero po przełomie 1989 r., a konkretnie po 1997 r., gdy w polskim prawie o cudzoziemcach pojawiły się przepisy o repatriacji.

Obecnie przesiedlić się do Polski w ramach repatriacji mogą osoby narodowości polskiej, które udowodnią, że co najmniej jeden z ich rodziców albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej, i wykażą swój związek z polskością, tj. przejdą tak zwany test na Polaka. Prawo do repatriacji, a tym samym do uprzywilejowanej imigracji oraz naturalizacji tuż po przyjeździe, przysługuje tylko osobom, które przed 2001 r. mieszkały w azjatyckiej części byłego Związku Radzieckiego. W praktyce zdecydowana większość repatriantów pochodzi z Kazachstanu. Najczęściej są to potomkowie zesłańców, a więc osoby urodzone i wychowane za granicą, zazwyczaj nieznające języka polskiego (w ZSRR osoby posługujące się językiem polskim często były dyskryminowane), i tym samym doświadczające podobnych problemów z adaptacją do życia w Polsce jak „zwykli” imigranci i nierzadko czują się tu nieakceptowani.

Repatriacja do Polski w latach 2001–2017

Jeszcze do niedawna to przede wszystkim gminy odpowiadały za sprowadzanie repatriantów do Polski, zapewnianie im mieszkania i pracy. W praktyce jednak – pomimo dotacji z budżetu państwa – rzadko decydowały się one na zapraszanie repatriantów, w efekcie czego skala repatriacji w ostatnim dwudziestolecu była nieporównywalnie mniejsza od skali powrotów tuż po wojnie. W latach 1997-2016 udało się przesiedlić tylko 7,5 tysiąca osób (repatriantów i członków ich rodzin), czyli po zaledwie kilkaset osób rocznie. Wiele osób polskiego pochodzenia, które chciały osiedlić się w Polsce i spełniały warunki do repatriacji, przez kilka, a nawet kilkanaście lat, musiało czekać na zaproszenie od gminy i wydanie wize repatriacyjnej.

W 2017 r. zostały wprowadzone zmiany do ustawy o repatriacji, których celem ma być przyspieszenie powrotów Polaków ze Wschodu. Osobom, które nie otrzymały zaproszenia od gminy w ciągu trzech lat od zakwalifikowania do repatriacji, przysługuje miejsce w ośrodku adaptacyjnym dla repatriantów. W ośrodku tym przez trzy miesiące mogą oni liczyć nie tylko na zakwaterowanie i wyżywienie, ale także na kursy integracyjne, przybliżające im polską kulturę, historię i polskie zwyczaje, kursy języka polskiego, jak i szkolenia zawodowe. Powstały już dwa takie ośrodki: hotel Zamek Pułtusk, prowadzony przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” i Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Rodak” w Środzie Wielkopolskiej, prowadzony przez lokalne stowarzyszenie „EDU XXI”. Nowością jest wsparcie finansowe dla repatriantów na cele mieszkaniowe – po opuszczeniu ośrodka przez 10 lat otrzymują oni dopłaty do czynszu za wynajem lub po 25 tysięcy zł na osobę i, dodatkowo, 25 tysięcy zł na rodzinę, na zakup mieszkania.

Ponad połowa Polaków (57%) jest przychylnie nastawiona do repatriantów i uważa, że Polska powinna ich sprowadzać.

Więcej informacji – źródła danych o repatriacji:

- strona MSWiA mówi o tym, kto może zostać repatriantem, jak uzyskać status repatrianta i jakie prawa mu przysługują: <https://www.gov.pl/web/mswia/uzyskaj-wize-krajowa-w-celu-repatriacji>
- *Rocznik Demograficzny* pokazuje dane statystyczne o repatriacji (s. 450–451): <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-demograficzny-2018,3,12.html>
- artykuł w publikacji *Studia BAS* poświęconej tematowi *Repatrianci i polityka repatriacyjna*: http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/o/1E3E0E94FoDFA038C1257B7A002C7CDB/%24File/Studia_BAS_34.pdf
- raport Stowarzyszenia Instytutu Wschodnich Inicjatyw (IWI) w ramach projektu *Polaka z Kazachem rozmowy – ABC repatrianta*, w którym znajduje się m.in. informacja o organizacjach pomagających repatriantom „Repatriacja do polskich gmin – wyzwania i realia” (na s. 160, 153–156): http://iwi.org.pl/photos/cms/Repatriacja%20do%20polskich%20gmin_realia%20i%20wyzwania_IWI.pdf
- P. Hut (2002), *Warunki życia i proces adaptacji repatriantów w Polsce w latach 1992–2000*, Warszawa: Aspra JR

Zagadnienia do dyskusji:

- czym są repatriacje? Co oznacza to słowo? Czy wiążą się z nim jakieś kontrowersje? (oznacza powrót do ojczyzny, a tymczasem większość osób obecnie przyjeżdżających do Polski w ramach repatriacji to potomkowie osób, które nie z własnej woli znalazły się poza granicami, Paweł Hut proponuje określać ich **impatriontami**, czyli osobami **uojczyźnianymi**. (P. Hut, 2002)
- jakie mogą być problemy adaptacyjne repatriantów (podobne do problemów zwykłych imigrantów, zwłaszcza dlatego, że repatrianci rzadko znają język polski)
- skala repatriacji – dlaczego jest tak mała i czy można to zmienić?
- jakie są historyczne uwarunkowania tego, że na Wschodzie znalazło się tak wielu Polaków i ich potomków?
- czy znasz przykłady innych krajów, które prowadzą/prowadziły politykę repatriacyjną? (dla przykładu: Armenia, Republika Federalna Niemiec, Grecja, Izrael)
- wskaż warunki, jakie musi spełnić osoba, która chce być repatriowana według przepisów o repatriacji.

Migracje z Ukrainy do Polski

Obywatele i obywatelki Ukrainy to najliczniejsza grupa cudzoziemców w Polsce, a ich napływ w ostatnich latach znacząco się nasilił. Tendencję wzrostową można zaobserwować zwłaszcza od 2014 r., gdy z jednej strony pogorszyła się sytuacja polityczna i ekonomiczna w Ukrainie (wskutek wybuchu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego na wschodzie tego kraju), a z drugiej – w Polsce zmieniło się prawo w zakresie legalizacji pobytu cudzoziemców i, między innymi, dla osób o polskim pochodzeniu legalizacja pobytu w Polsce stała się łatwiejsza. Obywatele i obywatelki Ukrainy przyjeżdżają zwykle do Polski **w celu podjęcia pracy**. Część zostaje na stałe, zakłada tu rodziny lub sprowadza je z kraju pochodzenia. Coraz więcej osób uczy się też w polskich szkołach i na uczelniach wyższych. Choć zwykle migracje z Ukrainy mają charakter dobrowolny, w ostatnich latach obywatele Ukrainy stanowili drugą co do wielkości grupę cudzoziemców ubiegających się o uzyskanie ochrony międzynarodowej. Ostatecznie, według stanu na dzień 1 stycznia 2019 r., ochroną objętych było niespełna pół tysiąca obywateli Ukrainy: **387** osób miało przyznaną ochronę uzupełniającą, a **99** osób – status uchodźcy. Ogromna większość migrantów z Ukrainy posiada dokumenty zezwalające na pobyt czasowy. Ogółem, 1 stycznia 2019 r. obywatele Ukrainy mieli **179 tys.** ważnych dokumentów pobytowych, z czego aż **138,6 tys.** stanowiły zezwolenia na pobyt czasowy. Pozostałe istotne kategorie dokumentów posiadanych przez obywateli Ukrainy to zezwolenia na pobyt stały (dotyczyło to **35 tys.** osób) oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE (**4,1 tys.** osób). Stosunkowo nieliczni przybysze z Ukrainy mieli dokumenty związane z faktem, że są członkami rodzin obywateli UE (**215** – prawo pobytu członka rodziny obywatela UE, **24** – prawo stałego pobytu członka rodziny obywatela UE). Również względnie niewielką grupę, na tle rosnącej skali migracji z Ukrainy do Polski, stanowiły na początku 2019 r. osoby, które uzyskały w Polsce zgodę na pobyt, mimo że wcześniej toczyło się wobec nich postępowanie o zobowiązanie do powrotu (**425** osób miało zgodę na pobyt ze względów humanitarnych, a **6** osób – zgodę na pobyt tolerowany¹).

Obywatele Ukrainy stanowili niemal połowę wszystkich cudzoziemców legalnie przebywających na początku 2019 r. w Polsce. Ogółem w 2017 r. polskie konsulaty wydały **1,8 mln** wiz, z czego ogromna większość została wydana przez konsulaty polskie na Ukrainie. Wizy wydawane są w różnych celach, m.in. w związku z **wykonywaniem pracy, prowadzeniem działalności gospodarczej, kształceniem się, odwiedzinami, czy turystyką. Co ważne,**

---

1. Statystyki Urzędu do Spraw Cudzoziemców dostępne na www.uds.gov.pl oraz migracje.gov.pl.

11 czerwca 2017 r. weszła w życie umowa o ruchu bezwizowym między Ukrainą a państwami Unii Europejskiej. Posiadacze paszportów biometrycznych mogą przyjeżdżać m.in. do Polski bez konieczności uzyskiwania wiz. Maksymalny czas pobytu wynosi jednak trzy miesiące, co oznacza, że jeśli obywatel Ukrainy chciałby zostać w Polsce (lub innym kraju UE) dłużej, musi uzyskać wizę lub zezwolenie na pobyt. W trakcie pobytu w ramach ruchu bezwizowego (na podstawie paszportu biometrycznego) cudzoziemcy nie mogą wykonywać pracy, jeśli nie mają odrębnych zezwoleń wydanych w tym celu.

Większość obywateli Ukrainy przyjeżdża do Polski w celach zarobkowych, w związku z czym przeważnie starają się o wizy w celu wykonywania pracy w Polsce. **Liczba pracowników ukraińskich na polskim rynku pracy dynamicznie rośnie.** Część z nich ze względu na posiadane dokumenty (np. Karta Polaka, zezwolenie na pobyt stały, status uchodźcy, dyplom ukończenia polskiej uczelni) ma swobodny dostęp do rynku pracy. Inni muszą uzyskać określone zgody, zanim podejmą pracę w Polsce. W zależności od okresu wykonywania i rodzaju pracy obywatele Ukrainy mogą pracować w Polsce na podstawie zezwoleń na pracę (wydawanych na maksymalnie 3 lata), zezwoleń na pracę sezonową (wprowadzonych w styczniu 2018 r., ważnych jedynie w pracy w rolnictwie oraz sezonowej gastronomii i turystyce, ważnych przez 9 miesięcy w roku kalendarzowym) oraz na podstawie oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi (pozwalających na pracę w dowolnym sektorze poza pracami sezonowymi przez 6 miesięcy w ciągu 12 miesięcy, bez konieczności uzyskiwania zezwolenia na pracę). Największą popularnością cieszą się oświadczenia (rozwiązanie to adresowane jest do obywateli 6 krajów: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji, Ukrainy) – pracodawcy zgłaszają je do powiatowych urzędów pracy za relatywnie niską opłatą (od 1 stycznia 2018 r. – 30 zł, wcześniej – bezpłatnie), a obywatele Ukrainy mogą na ich podstawie uzyskać wizy. W 2017 r. zostało zarejestrowanych 1,8 mln oświadczeń, z czego 94% dla obywateli Ukrainy, co jednak nie oznacza, że tyle osób rzeczywiście pojawiło się w Polsce. Jeden migrant mógł mieć więcej niż jedno oświadczenie. W tym samym roku wydano **235,5 tys. zezwoleń na pracę, z czego 81% dla obywateli Ukrainy.**

Choć procedury legalizacji pobytu i pracy bywają kosztochłonne (np. by uzyskać zezwolenie na pobyt czasowy cudzoziemcy muszą wnieść opłatę skarbową w wysokości 440 zł, a w razie pozytywnej decyzji jeszcze 50 zł za wydanie karty pobytu) i czasochłonne (znacznie większa skala napływu cudzoziemców spowodowała wydłużenie procedur administracyjnych związanych z wydawaniem zezwoleń na pobyt – oczekiwanie na decyzję trwa co najmniej kilka miesięcy, a czasem przekracza rok), zainteresowanie obywateli Ukrainy pobytem w Polsce w celu wykonywania pracy lub podjęcia studiów nie słabnie. Żadna statystyka nie pozwala odpowiedzieć na pytanie, ile osób urodzonych na Ukrainie mieszka obecnie w Polsce. **Tym, co przyciąga do nas mieszkańców Ukrainy, są relatywnie wysokie**

wynagrodzenia, zainteresowanie pracodawców w Polsce pracownikami z Ukrainy, możliwości uzyskania dyplomu wyższej uczelni (honorowanego w innych krajach UE), **bliskość geograficzna i kulturowa** (co oznacza, że koszt emocjonalny migracji jest niższy i można np. odwiedzać rodzinę w Ukrainie), **łatwość w opanowaniu języka oraz sieci społeczne migrantów**. Mimo problemów wynikających głównie z opóźnień w wydawaniu decyzji administracyjnych, dostępne możliwości legalizacji wjazdu do Polski i pobytu na jej terytorium są wciąż dla obywateli Ukrainy atrakcyjne. I choć inne kraje UE zdają się przewyższać Polskę pod względem wysokości zarobków i warunków życia, dla wielu obywateli nadal jednak sąsiednia Polska jawi się jako relatywnie bezpieczna przystań, oferująca pracę pozwalającą na utrzymanie rodziny i rozwój. Podejście Polaków do obywateli Ukrainy można określić jako pozytywne, choć w związku z rosnącymi nastrojami antyimigranckimi zdarzają się incydenty świadczące o negatywnym nastawieniu wobec napływu obywateli Ukrainy do Polski. Są one jednak marginesem, jeśli brana jest pod uwagę ogromna skala tego napływu, w większości legalny charakter migracji i łatwość obywateli Ukrainy w adaptacji społecznej, ekonomicznej i kulturowej w Polsce.

Więcej informacji:

- na stronie Ośrodka Badań nad Migracjami znajdą Państwo szczegółowe opracowania na temat migracji z Ukrainy: raporty, artykuły oraz książki: www.migracje.uw.edu.pl,
- źródła informacji dotyczących m.in. skali imigracji do Polski, regulacji prawnych w zakresie warunków wjazdu i pobytu cudzoziemców w Polsce oraz legalizacji pracy: www.udsc.gov.pl, www.mrpips.gov.pl, www.zielonalinia.gov.pl/Zatrudnianie-cudzoziemcow-32145

Zagadnienia do dyskusji:

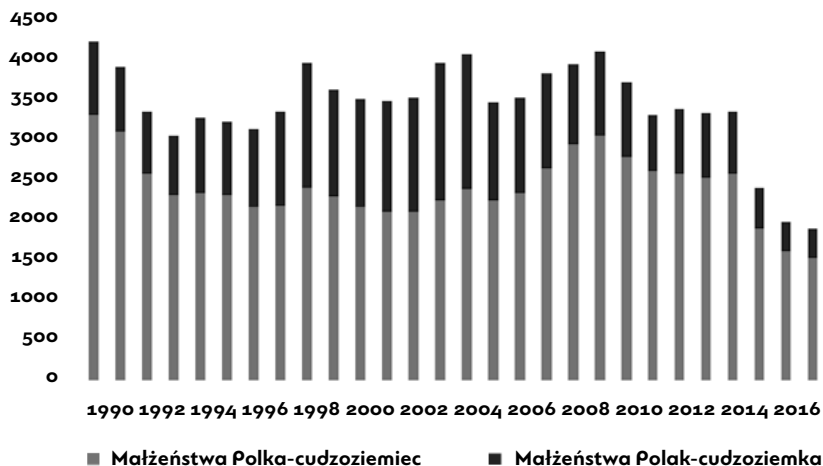
- na przykładzie migracji z Ukrainy do Polski zastanów się nad czynnikami przyciągającymi i wypychającymi (*push and pull*), które wpływają na powody podjęcia migracji przez obywatelki i obywateli Ukrainy
- z jakimi problemami mogą zetknąć się Ukraińcy w Polsce (wskaz kilka)
- jak zmienił się charakter imigracji z Ukrainy w ostatnich latach? (wskaz powody, dla których tak się stało).

Miłość ponad granicami

Małżeństwa polskich obywateli z cudzoziemcami stanowią rokrocznie zaledwie **od 1 do 2%** wszystkich małżeństw zawieranych w Polsce. Począwszy od lat 90. XX w., zarejestrowano ich nieco ponad **96 tys.**, przy czym **70%** stanowiły związki Polek z cudzoziemcami. Kraje, z których pochodzą ich małżonkowie, są bardzo zróżnicowane. Polki wchodzą bowiem w związki małżeńskie nie tylko z obywatelami państw Europy Zachodniej (w latach 90. przede wszystkim z obywatelami Niemiec, a po 2004 r. – Wielkiej Brytanii) oraz krajów Ameryki Północnej, które stanowiły tradycyjne kierunki emigracji z Polski, lecz wiążą się także z obywatelami krajów afrykańskich i Bliskiego Wschodu (z których do Polski emigrują przeważnie mężczyźni) oraz Azji Południowo-Wschodniej. Wciąż nieliczne pozostają natomiast małżeństwa z cudzoziemcami pochodzącymi z Ameryki Południowej. Znacznie mniejsze zróżnicowanie krajów pochodzenia obserwuje się wśród małżeństw zawieranych przez Polaków. Okazuje się, że najważniejszym rejonem pochodzenia „cudzoziemskich żon” wciąż pozostają kraje powstałe po rozpadzie Związku Radzieckiego – od końca lat 90. XX w. do pierwszej połowy kolejnej dekady małżeństwa Polaków z Ukrainkami, Białorusinkami i Rosjankami stanowiły blisko **80%** wszystkich małżeństw Polaków z cudzoziemkami, przy czym najliczniejsze pozostają małżeństwa z obywatelkami Ukrainy. Natomiast Polki zdecydowanie rzadziej niż polscy mężczyźni decydują się na związek małżeński z migrantami pochodzącymi z Europy Wschodniej.

Zawarcie małżeństwa z obywatelem lub obywatelką Polski uprawnia cudzoziemca do zalegalizowania pobytu na terytorium RP – otrzymania zezwolenia na **pobyt czasowy**, a następnie na **pobyt stały**, a w dalszej perspektywie wiąże się także z możliwością uzyskania obywatelstwa w trybie **uproszczonej naturalizacji**. Z uzyskaniem zezwolenia na pobyt w Polsce na podstawie zawartego małżeństwa wiąże się jednak **silnie ingerująca w prywatność partnerów procedura sprawdzająca**, bowiem zarówno w postępowaniu w sprawie udzielenia przez wojewodę zezwolenia na pobyt czasowy, jak i stały, **każdorazowo prowadzone jest postępowanie ustalające**, czy związek małżeński nie został **zawarty w celu obejścia przepisów** o udzieleniu zezwoleń pobytowych. Małżeństwa z cudzoziemcami poddaje się zatem szczególnej **kontroli** ze strony organów państwowych, podejrzewając przyszłych współmałżonków o instrumentalne wstępowanie w tego typu związki. Podstawą określenia **pozorności związku** pozostają **przesłuchania małżonków** prowadzone zazwyczaj oddzielnie z każdym z nich w celu ujawnienia sprzeczności w zeznaniach.

Małżeństwa obywateli RP z cudzoziemcami

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ponadto urzędnicy prowadzący postępowanie legalizacyjne mogą zwrócić się z wnioskiem do komendanta oddziału Straży Granicznej lub komendanta placówki Straży Granicznej, właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, o przeprowadzenie czynności sprawdzających, które obejmują **wywiad środowiskowy** oraz **ustalenie miejsca pobytu współmałżonków**. Jeśli zaś w wyniku tych czynności nie potwierdzono informacji podanych przez cudzoziemca, są one sprzeczne lub nasuwają wątpliwości co do ich prawdziwości, funkcjonariusze Straży Granicznej mogą dokonać **sprawdzenia lokalu**, co jest procedurą silnie ingerującą w prywatność partnerów, tym bardziej, że o fakcie przeprowadzenia wywiadu środowiskowego małżonków **nie należy** uprzedzać.

Więcej informacji:

- podstawowe informacje o liczbie oraz charakterystyce nowozawartych małżeństw znajdują się w Rocznikach Demograficznych z poszczególnych lat oraz w Bazie Demografia dostępnych na stronie Głównego Urzędu Statystycznego:
  - <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2018,3,12.html>
  - <http://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Tables.aspx>

Dodatkowe materiały:

- film: *Długa droga do ślubu*, reżyseria: Rafał Skalski, zdjęcia: Łukasz Żal, film powstał w ramach serii Narracje Migrantów, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej (FRS)

Zagadnienia do dyskusji:

- co może świadczyć o autentyczności związku? Czy związek obywateli RP mieszkających w dwóch różnych miejscach (tzw. związek typu LAT – *living apart together*, co można przetłumaczyć jako życie osobno razem), np. ze względu na pracę lub inne motywy, zostałaby uznany przez służby kontrolne za autentyczny? Czy te same normy, reguły i swoboda podejmowania decyzji obowiązują wszystkich, czy tylko wybrane grupy? Na podstawie jakich cech/charakterystyk są wyróżniane (np. religia, etniczność, narodowość)?
- jakie skojarzenia wywołuje sformułowanie **związek mieszany**? Na jakie aspekty funkcjonowania pary, czy też linie podziału wskazuje? Czy do określenia związku partnerów pochodzących z dwóch różnych środowisk, np. pod względem poziomu edukacji i wysokości dochodu, używa się określenia związek mieszany? Jeśli brana jest pod uwagę religia/wyznanie, to czy każda?
- jakie stereotypy i uprzedzenia są najczęstsze w kontekście związków *mieszanych*? Czy konflikty i różnice to domena tylko takich związków? Czy są jakieś obszary, które mogą być szczególnie konfliktogenne w przypadku par mieszanych?
- w związku mieszane zawierane przez obywateli kraju przyjmującego i migrantów wpisane są nierówności. Z czego może wynikać ich nierówna pozycja (m.in. dokumenty pobytowe, różny dostęp do rynku pracy, nierówny „prestż społeczny” kultur krajów pochodzenia, dostęp do sieci znajomych i przyjaciół, wsparcia rodziny)?

Kim są uchodźcy?

Tragiczne wydarzenia II wojny światowej stały się zarzewiem prac, które zaowocowały uchwaleniem i ratyfikowaniem przez kolejne państwa Konwencji Genewskich, m.in. tej z 1951 r. dotyczącej przyznawania statusu uchodźcy (Polska ratyfikowała ją w 1991 r.). Według niej status uchodźcy można nadać osobie, która ***na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej nie może lub nie chce korzystać z ochrony tego kraju.***

W wyniku wciąż poszerzającej się grupy osób wymagających ochrony w 2008 r., Polska dostosowując swe prawo do unijnego, wprowadziła kolejną formę ochrony międzynarodowej, a mianowicie tzw. *ochronę uzupełniającą*. Udziela się jej osobom, którym odmówiono nadania statusu uchodźcy, lecz którzy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia będą realnie narażeni na ryzyko doznania poważnej krzywdy przez orzeczenie kary śmierci lub egzekucję, tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie, poważne i zindywidualizowane zagrożenie dla życia lub zdrowia, wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji wewnętrznego lub międzynarodowego konfliktu zbrojnego.

Uzyskanie statusu uchodźcy lub *ochrony uzupełniającej* w Polsce daje cudzoziemcom prawo pobytu, pracy, edukacji, pomocy socjalnej, a także prawo do pomocy integracyjnej. Nie jest to jednak łatwe i jedynie niewielki odsetek osób ubiegających się o status uchodźcy może liczyć na pozytywne rozpatrzenie ich sprawy (w 2015 r. z 12,3 tys. wniosków jedynie 4,5% zakończyło się nadaniem statusu uchodźcy lub *ochrony uzupełniającej*, w 2016 r. jedynie 2,1%, a w 2017 r. z ok. 5 tys. wniosków tylko 9,6%). Dowiedzenie, że spełnione są przesłanki do nadania statusu uchodźcy jest bardzo trudne, w związku z tym cała procedura jest długotrwała. Dodatkowo wydłuża ją możliwość odwoływania się od decyzji negatywnej, których – jak pokazują przywołane statystyki – jest znakomita większość. Skala umorzeń procedury (w 2017 r. dotyczyła 53% wniosków) świadczy również o tym, że duża część wnioskujących w rzeczywistości wykorzystuje możliwość, jaką daje system ubiegania się o ochronę międzynarodową, do tego, by udać się w dalszą podróż, najczęściej do Europy Zachodniej.

Więcej informacji:

- strona internetowa, na której znaleźć można podstawowe informacje o migracjach uchodźczych do Polski: <https://migracje.gov.pl/>
- polska strona internetowa UNHCR, agendy ONZ zajmującej się uchodźcami, na której znajdują się informacje dotyczące sytuacji uchodźców w Polsce: <https://www.unhcr.org/pl/>
- **20 czerwca obchodzony jest Światowy Dzień Uchodźcy**

Zagadnienia do dyskusji:

- co według Ciebie powoduje, że ludzie stają się uchodźcami – jakie są przyczyny uchodźstwa na świecie?
- czy wiesz, ilu uchodźców przebywa w Polsce oraz z jakich krajów pochodzą?
- z jakimi problemami w życiu codziennym w Polsce mogą borykać się uchodźcy? Czy znasz organizacje albo inicjatywy pomocowe, które w naszym kraju docierają do uchodźców?

Scenariusz zajęć na temat wielokulturowości i dyskryminacji

GRUPA:

- do 25 osób

CEL:

- skonfrontowanie uczniów z tematyką spotkania z wielokulturowością, doświadczeniem niezrozumienia i kłopotów z adaptacją, relacji społeczeństwa większościowego z mniejszościowym

CZAS TRWANIA

- około 60 minut

PRZYGOTOWANIE

- 5/7 minut

AKTYWNOŚĆ

- do 20 minut

EWALUACJA

- około 30 minut

MATERIAŁY:

- ustawienie krzeseł w kręgu dla osób, które będą siedziały, pozostałe krzesła można odsunąć na bok.

1. Na początek poproś o **4/5 wolontariuszy**, którzy na chwilę będą musieli **opuścić salę**. W tym czasie pozostałym osobom wyjaśnij zasady. Postaraj się, aby byli to zarówno uczniowie, jak i uczennice.
2. Podczas gdy wybrane osoby opuszczą salę, poproś pozostałe, żeby usiadły w kręgu, blisko siebie. Wyjaśnij im, że przez około 15 minut mają **żywiotowo rozmawiać na wymyślony temat**, który będzie dotyczył całej grupy, np. wspólne przedsięwzięcie, takie jak wyjście wieczorem do nowego baru/kawiarni/kina, wyjazd, zorganizowanie imprezy, koncert ulubionego zespołu itp. Temat rozmowy powinien być jednak zastąpiony wybranym przez nich słowem, absurdalnym w kontekście dyskusji, np. pomidor, agrafka. Stąd też w toku dyskusji będą padać zdania, które pozornie nie będą miały sensu, np. *Wybieramy się na najbliższego pomidora. A po ile sprzedają bilety na tego pomidora? Byłem na tym pomidorze 3 lata temu, ale inny pomidor bardziej mi się podobał (tu pomidor = koncert, film, wystawa).*
3. Wyraźnie zaznacz, że muszą się skoncentrować, aby nie zaprzestać rozmowy na wybrany temat w opisanej wyżej konwencji, także po przyjsciu wolontariuszy i wolontariuszek. Poinformuj ich, że **nowoprzybyłe osoby będą chciały się dowiedzieć, co się dzieje**. Unikaj udzielania instrukcji na temat zachowania grupy większościowej wobec grupy mniejszościowej. Przed zaproszeniem wolontariuszy do sali upewnij się, że dyskusja się rozpoczęła i że w kręgu nie ma wolnych krzeseł. Zaprosz wolontariuszy i wolontariuszki do środka, ale zanim wejdą, poinformuj ich żeby spróbowali dowiedzieć się, co się dzieje po przyjsciu do sali; mogą zadawać pytania żeby dowiedzieć się, o czym rozmawiają osoby siedzące w kręgu.
4. Obserwacja: zwracaj uwagę na **zachowanie grupy większościowej** (osoby w kręgu) i **grupy mniejszościowej** (wolontariuszy i wolontariuszki) – na mowę ciała, gesty – czy są zapraszające do dołączenia do kręgu, czy obojętne, ignorujące ich obecność? Jak zachowują się nowoprzybyłe osoby? Chodzą wokół kręgu? Chcą do niego dołączyć, przystają? (czy przysunęli sobie krzesło? czy ktoś zaoferował im miejsce?). Jakie pytania padły i jakie odpowiedzi zostały udzielone? Jakim tonem?
5. Jeśli dyskusja traci na dynamice, staraj się dorzucić swoje pytanie. Jeśli uznasz, że zgromadziłaś/-eś wystarczająco dużo informacji, poproś o zakończenie rozmowy i żeby wszyscy usiedli w kręgu.

EWALUACJA:

- Zapytaj wszystkich o to, jak się czuli w swoich grupach – zaproponuj grupie mniejszościowej opowiedzenie o swojej sytuacji, odnoś się w rozmowie do zaobserwowanych zachowań podczas dyskusji.
- Czy osobom nowoprzybyłym łatwo było się odnaleźć w tej sytuacji?
- Czy były jakieś strategie komunikacji grupy mniejszościowej? (np. pytania zadawane całej grupie, albo tylko jednej osobie? parafrazowanie i naśladowanie wypowiedzi grupy większościowej?)
- Co mogły czuć osoby z grupy mniejszościowej – ciekawość i chęć dalszych dociekań, zakłopotanie, frustrację, zniechęcenie?
- Jak czuli się członkowie grupy większościowej?
- Czy chcieli pomóc przybyłym w dowiedzeniu się, o czym prowadzą rozmowę? Czy to uczynili? Jeśli nie/tak, to z jakich powodów? (czy obawiali się negatywnej reakcji grupy większościowej albo wykluczenia ze swojej grupy?)
- Czy były zachowania świadczące np. o podtrzymywaniu spójności grupy większościowej? Czy łatwo dopuściła do „tajemnicy” rozmowy osoby nowoprzybyłe?

PODSUMOWANIE:

Ta aktywność ma skłonić uczniów do zastanowienia się nad spotkaniem z wielokulturowością i innością, problemami z adaptacją i odnalezieniem się w nowym miejscu, w sytuacji kiedy komunikacja może być zaburzona np. kwestią języka („pomidor/agrafka”), ale także nastawieniem do *innych* (symboliczne zamknięcie kręgu), poczuciem spójności grupy i przewagi nad innymi, którzy są poza nią. Czy członkowie grupy większościowej podjęli działania mające na celu włączenie grupy mniejszościowej? Czy osoby, które to uczyniły, borykały się z obawami przed negatywną oceną swojej grupy i w konsekwencji może nawet wykluczeniem z niej? Warto również podnieść kwestię zachowań grupy mniejszościowej i wysiłków podejmowanych na rzecz włączenia. Jak są one przyjmowane przez grupę większościową? Czy ewentualne niepowodzenia mogą prowadzić do frustracji, zniechęcenia, wzrostu poczucia dystansu? Aktywność ta nie wyjaśni wszystkich zależności w relacjach grupy większościowej i mniejszościowej, ale pozwala na **pokazanie kilku reakcji i odniesienie ich do sytuacji spotkania** np. z imigrantami, uchodźcami, innymi mniejszościami.

Wiele innych przydatnych materiałów i scenariuszy zajęć dotyczących tematyki migracyjnej, uchodźczej, edukacji globalnej, mowy nienawiści, dyskryminacji, a także oferty zajęć (np. lekcji wielokulturowych) znajdują Państwo m. in. na stronach internetowych:

- Centrum Edukacji Obywatelskiej
- Centrum Wielokulturowego
- Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej
- Instytutu Globalnej Odpowiedzialności
- Stowarzyszenia Praktyków Dramy „Stop-Klatka”

Wybrane publikacje dotyczące migracji (naukowe, reportaże, beletrystyka):

- Paweł Goźliński (2015), *NieObcy. 21 opowieści, żeby się nie bać. Polscy pisarze dla uchodźców*, Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Akcji Humanitarnej.
- Gazmend Kaplani (2006), *Krótki podręcznik przekraczania granic*, Wydawnictwo Czarne.
- Marina Lewycka (2007), *Dwa domki na kółkach*, Albatros.
- Stefano Liberti (2013), *Na południe od Lampedusy. Podróże rozpaczy*, Wydawnictwo Czarne.
- Mirosław Maciorowski (2015), *Sami swoi i obcy. Z Kresów na kresy. Prawdziwe historie wypędzonych*, Wydawnictwo Agora S.A.
- Marek Okólski, Magdalena Lesińska, red. (2018), *25 wykładów o migracjach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Hélène Thiollet, red. (2016), *Migranci, migracje. O czym warto wiedzieć, by wyrobić sobie własne zdanie*, Karakter.
- Emilia Kledzik i Małgorzata Praczyk, red. (2016), *Edukacja migracja. Edukacja międzykulturowa w kontekście kryzysu migracyjnego z perspektywy krajów V4*.

Wybrane propozycje filmowe:

- *Almánya*, reż. Yasemin Samdereli, 2011 (1 godz. 41 min.)
- *Cicha noc*, reż. Piotr Domalewski, 2017 (1 godz. 37 min.)
- *Imigranci*, reż. Jacques Audiard, 2015 (1 godz. 50 min.)
- *Obce niebo*, reż. Dariusz Gajewski, 2015 (1 godz. 47 min.)
- *Oburzeni*, reż. Tony Gatlif, 2012 (1 godz. 28 min.)
- *Persepolis*, reż. Vincent Paronnaud, Marjane Satrapi, 2007 (1 godz. 35 min.)

Strony internetowe:

- Amnesty International: <https://amnesty.org.pl/>
- Instytut Spraw Publicznych: <https://www.isp.org.pl/>
- Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (International Organisation for Migration): <https://poland.iom.int/>
- Migrant.info.pl: <http://www.migrant.info.pl/>
- Ośrodek Badań nad Migracjami UW: <http://www.migracje.uw.edu.pl/>
- Polskie Forum Migracyjne: <http://www.forummigracyjne.org/pl/>
- Portal uchodźcy.info: <http://uchodzczy.info/>
- Stowarzyszenie Interwencji Prawnej: <https://interwencjaprawna.pl/>
- Ukraiński Dom w Warszawie: <https://ukrainskidom.pl/>
- Urząd do Spraw Cudzoziemców: <https://udsc.gov.pl/>
- UNHCR (Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców): <https://www.unhcr.org/pl/>

Lawrence z Arabii

reżyseria: Weronika Szczawińska
 dramaturgia: Piotr Wawer Jr
 scenariusz: Piotr Wawer Jr,
 Weronika Szczawińska, Eileen
 Gricuk, Jose Luis Sosa Estanga,
 Imru' al-Qais, Amin Omer,
 Vira Popowa
 scenografia: Daniel Malone
 ruch: Agata Maszkiewicz
 inspicjentka: Barbara Sadowska
 asystentka produkcji: Aleksandra
 Matlingiewicz
 obsada: Mamadou Góo Bâ,
 Wiktor Loga-Skarczewski, Natalia
 Łqgiewicz, Maria Robaszkiewicz,
 Karina Seweryn, Piotr Wawer Jr

premiera 22 czerwca 2018,
 scena mała
 90 minut, bez przerwy

*Przedstawienie o tym, jak Polacy
 postrzegają kulturę inność.
 Okazuje się, że można o tym mówić
 z humorem i empatią jednocześnie.
 To zwycięstwo wyjątkowo szerokiej
 grupy twórców. Klisze i uprzedzenia,
 a także zwykłe myślowe nawyki,
 twórcy spektaklu zamieniają w serię
 to komicznych, niemal standu-
 perskich popisów, to scen bliskich
 tańców. (...) Jest w tym polityczny
 przekaz, ale jest też coś bardzo
 lirycznego.*

Witold Mrozek, Gazeta Wyborcza

Spektakl realizowany jest w ramach międzynarodowego projektu
Atlas of Transitions. New geographies for a cross-cultural Europe.

Projekt współfinansowany ze środków programu
 Kreatywna Europa Unii Europejskiej.

Co-funded by the
 Creative Europe Programme
 of the European Union

OŚRODEK BADAŃ NAD MIGRACJAMI
 CENTRE OF MIGRATION RESEARCH

Publikacja została wydana w ramach projektu *ATLAS OF TRANSITIONS. Nowe obszary dla międzykulturowej Europy* realizowanego przez Teatr Powszechny przy wsparciu finansowym Programu Unijnego Kreatywna Europa EACEA (EACEA/45/2016) oraz ze środków pochodzących z dotacji celowej otrzymanej od miasta stołecznego Warszawa.

Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną.

Wydawca
Teatr Powszechny
im. Zygmunta Hübnera
ul. Zamoyskiego 20
03-801 Warszawa
22 818 15 75

Edukacja
Natalia Grzędzińska
510 131 807
n.grzedzinska@powszechny.com

Biuro Obsługi Widzów
22 818 48 19
bow@powszechny.com

Kasa biletowa
22 818 25 16
kasa@powszechny.com
godziny otwarcia:
pn-so 12.00–18.00
lub do rozpoczęcia ostatniego spektaklu
nd i dni świąteczne 14.00–18.00
lub do rozpoczęcia ostatniego spektaklu

Internetowa sprzedaż biletów
www.powszechny.com

